

# VILÁG- TÖRTÉNET

A BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT  
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **MURBER IBOLYA**  
AZ OSZTRÁK–MAGYAR HATÁRVITA GAZDASÁGI ASPEKTUSAI  
AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ UTÁN
- **NAGY ADRIENN**  
FEKETE ÉJSZAKÁBAN AZ ÉJSZAKA FEKETÉZŐI
- **KALOCSAI PÉTER**  
A NYUGAT-MAGYARORSZÁGI KÖZLEKEDÉSI HÁLÓZAT VÁLTOZÁSAI  
A TRIANONI BÉKESZERZŐDÉS KÖVETKEZTÉBEN
- **JANKÓ FERENC**  
CSIKÓHAL ÉS DARÁZSDERÉK
- **TÖRŐ LÁSZLÓ DÁVID**  
HATÁRVÁROS EGY VITATOTT HOVATARTOZÁSÚ TÉRSÉGBEN
- **TÓTH IMRE**  
MÍTOSZ ÉS VALÓSÁG
- **SZEMLE**  
HORVÁTH N. ZSOLT, RÉVÉSZ TAMÁS, SZABÓ BÁLINT ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET  
A Bölcsészettudományi Kutatóközpont  
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők  
Skorka Renáta (főszerkesztő)  
Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter  
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság  
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,  
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,  
Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,  
Pók Attila, Poór János

12. (44.) évfolyam 2022. 2.

## TARTALOM

Egy határváltozás dimenziói. Az osztrák–magyar határvidék száz évvel ezelőtt (Murber Ibolya)	175
<i>Tanulmányok</i>	
Székely Tamás: Vihar előtti csend? Nyugat-Magyarország a dualizmus korában	185
Murber Ibolya: Az osztrák–magyar határvíta gazdasági aspektusai az első világháború után	207
Nagy Adrienn: Fekete éjszakában az éjszaka feketézői. Csempészek mindennapjai a nyugati határsávbán, 1918–1922	225
Kalocsai Péter: A nyugat-magyarországi közlekedési hálózat változásai a trianoni békeszerződés következtében	241
Bakó Balázs: A trianoni béke hatása a katolikus egyházkormányzatra a Nyugat-Dunántúlon	269
Agg Richárd: A korabeli magyar sajtó érvei Nyugat-Magyarország megtartása mellett	285
Jankó Ferenc: Csikóhal és darázsderék. Burgenland térképezett földrajza	301
Törő László Dávid: Határváros egy vitatott hovatartozású térségben. Történeti viták Sopron múltjáról a két világháború között	325
Tóth Imre: Mítosz és valóság. Sopron hűsége a 20. századi (emlékezet)politikában	345
<i>Szemle</i>	
Hétköznapiak a határviták árnyékában (Horváth N. Zsolt)	361
Új határ az Alpoknál (Révész Tamás)	364
Megalkotni és megismerni. Burgenland földrajzának kezdetei (Szabó Bálint)	367

Jelen számunkat Murber Ibolya szerkesztette

Murber Ibolya legújabb könyve jól illeszkedik a soproni népszavazás százéves évfordulójára megjelenő, az első világháborút követő osztrák–magyar viszonyral foglalkozó tudományos kötetek sorába. A Trianon 100 kutatócsoport könyvsorozatának keretében kiadott munka a szerző eredetileg németül megjelent könyvének átdolgozott és továbbfejlesztett változata.

Az ELTE Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Központjának történésze több szempontból is úttörő munkát készített. Igen innovatívan nyúlt tárgyához: szakított a hagyományos politikatörténeti megközelítéssel, és a kortárs szakirodalom módszertani újításait követve próbálta bemutatni a nyugat-magyarországi eseményeket. A szerző merített olyan részdiszciplínák eredményeiből, mint a *border studies*, és reflektált olyan releváns tudományos megközelítésekre, mint az elmúlt évtizedekben egyre több követőre találó, úgynevezett *entangled history*. A legnagyobb hatással azonban minden bizonnyal a *new diplomatic history* módszertani újításai voltak rá.

A kötet, szakítva a kizárólag a diplomáciai tárgyalásokra koncentráló hagyományos megközelítéssel, négy különböző cselevési szintet vizsgálva mutatja be Nyugat-Magyarország 1918 és 1924 közötti történetét. Részletesen tárgyalja a lakosság viselkedését, a helyi politikai és katonai vezetők motivációit és tevékenységét, az állami és kormányzati szereplők lépéseit, majd végül a párizsi döntéshozók változó hozzáállását a térség jövőjéhez. Ez a többszintű elemzés segít pontosabban megérteni az események alakulását, és lehetővé teszi, hogy az olvasó átléphessen az elmúlt száz évben kialakult, a két ország nemzeti emlékezetét egyaránt meghatározó sérelmi narratívákon.

Murber Ibolya könyve Nyugat-Magyarország/Burgenland első világháború utáni történetét hét fejezetre osztva mutatja be. A kötet a bevezetés után egy alapos módszertani összefoglalóval indul, amely rávilágít a fent említett elemzési szintek sajátosságaira, valamint a köztük lévő kölcsönhatásokra. Mindemellett bemutatja, hogy az első világháború második felében megjelent eszmék, mint például a nemzeti önrendelkezés, milyen módon befolyásolták a szereplők gondolkodását.

A bevezető után Murber Ibolya időrendben tárgyalja a nyugat-magyarországi eseményeket, elsőként a térség 1918 előtti történetét vázolja fel. Kiemeli, hogy a gazdaságilag egyértelműen Graz, illetve Bécs vonzáskörzetébe tartozó régió a német és a magyar nacionalisták számára sokáig nem volt igazán fontos. A terület különböző elnevezései is mutatják ezt a zavart: a korszak magyar és német szereplői általában igen különböző módon határoz-

1 Murber Ibolya: *Nyugat-Magyarországtól Burgenlandig, 1918–1924. Határtörténetek az első világháború után*. Bp., Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2021. 184 p. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések. Trianon-dokumentumok és -tanulmányok, 10.)

ták meg a régió határait, és mást értettek Burgenland, Vierburgenland, Dreiburgenland vagy éppen Német-Nyugat-Magyarország alatt. A fejezet utolsó, talán legérdekesebb része bemutatja, hogy az 1912 után lassan kialakuló belső határ, majd a háborús hiánygazdaság miként alakította ki a csempészetnek a lakosság egy része számára igencsak jövedelmező gyakorlatát.

A következő részben Murber Ibolya 1918 ősze és a Tanácsköztársaság kikiáltása közötti hónapokat elemzi. Rámutat, hogy ebben az időszakban az osztrák–magyar államközi viszonyt két kérdés határozta meg: a nyugat-magyarországi területek hovatartozása és az osztrák főváros élelmezésének ügye. Ez utóbbi pedig végig az egész korszakban prioritást élvezett az utóbbival szemben. Murber részletesen tárgyalja, hogy a két vesztes utóállam milyen kísérleteket tett a térségben élő lakosság meggyőzésére, és a különböző nemzeti aktivisták milyen módon próbálták meg befolyásolni a régió közvéleményét. A háború utáni káosz ezzel együtt még jövedelmezőbbé és kiterjedtebbé tette a határ menti csempészetet, amely a helyi lakosság egy része számára ekkor már a mindennapi megélhetést biztosította.

A következő, ötödik fejezet a Tanácsköztársaság időszakával foglalkozik. A szerző rámutat, hogy a magyar politikai vezetés számára március 21. után igencsak megnőtt Bécs jelentősége, mert az ellenséges országoktól körbevett rezsimnek Ausztria jelentette a legfontosabb közvetlen kapcsolatot a külvilággal. A bolsevik hatalomátvétel Budapesten viszont jelentősen rontotta Magyarország pozícióit a győztes nagyhatalmak vezetőinek szemében. Az eddig a két ország ügyének tartott osztrák–magyar határvita immár a bolsevizmus és antibolsevizmus küzdelmének kontextusába került. Ugyanakkor a kormányon lévő kommunista és szociáldemokrata politikai vezetők hozzáállása nem sokban különbözött Károlyi-párti elődeikétől és később az ellenforradalmi utódaikétól sem: a korszakban mindvégig adottnak tekintették a történelmi Magyarország határait, és nem kívántak semmilyen területi engedménybe belemenni. A térségben eközben a fokozódó gazdasági nehézségek hatására a csempészet és a határon átmenő féllegális és teljesen illegális kereskedelem továbbra is meghatározó fontosságú maradt.

A kötet utolsó előtti, hatodik fejezete a *Határkérdés a politikai erőszak árnyékában* címet viseli, és a Tanácsköztársaság bukásától a soproni népszavazásig tartó időszakkal foglalkozik. Murber Ibolya a szélesebb olvasóközönség által valamivel jobban ismert diplomáciai tárgyalások bemutatása mellett a helyi szereplők, köztük a félkatonai alakulatok tevékenységét is részletesen elemzi. A kötet úgy érvel, hogy ezek a „szabadcsapatok” a fehérterror folyamán megkezdődött politikai erőszakot folytatták a térségben. Ellenségüket azonban most már nem a magyar nemzetet belül, hanem azon kívül, az osztrák államban találták meg. A határkérdésben mindazonáltal a helyi lakosság viselkedését és adott esetben kiállását egyik vagy a másik oldal mellett – ahogy más, ekkor tartott, a sopronihoz hasonló népszavazások esetében – elsősorban az emberek gazdasági érdekei határozták meg. A kötetet a konklúziót követően egy húsz szövegből álló melléklet zárja, amely a számos eddig kevésbé ismert fényképpel együtt jó és értékes kiegészítője a könyv törzsszövegének.

Murber Ibolya munkájának egyik legnagyobb erénye, hogy igen jelentős nemzetközi szakirodalmi bázisra támaszkodik. A szerző a nyugat-magyarországi események vizsgálatához felhasználta a kortárs nemzetközi szakirodalom legújabb eredményeit. A legfontosabb kortárs monográfiák mellett hivatkozik számos, a magyar szakmai közösség számára kevésbé ismert angol és főleg német szakmunkára, amelyek eredményeit igyekszik a szöveg logikájának megfelelően be is építeni a kötetbe. A diplomáciatörténettől való elszakadás és a helyi politikai szereplők, valamint a lakosság motivációjának bemutatása igen sokat segít abban, hogy pontosabban megértsük a vitatott területeken zajló birodalmi és nemzeti átme-

netek folyamatát. A helyi politikai és katonai elit önálló szereplőként való bemutatása különösen fontos az államhatalom meggyengülésének időszakával foglalkozó munkában, mivel az állam összeomlásának pillanatában ezek jelentősége rendkívül felértékelődött. A lakosság cselekvési szintjének bevonása szintén hozzájárul ahhoz, hogy pontosabban megértsük, hogy a hétköznapi emberek miként élték meg az 1918 és 1924 közötti átmeneti időszakot.

A kritikus talán csak annyit jegyezhet meg, hogy a bécsi és budapesti közgyűjtemények használata mellett a helyi levéltári források bevonása talán még tovább erősíthette volna a kötet így is igen meggyőző és jól alátámasztott következtetéseit. Mindez azonban eltörpül a könyv erényei mellett. Murber Ibolya jól felépített munkája számos módszertani újdonsággal szolgál a történészszakma számára. A szerző a magyar történelem egy fontos problémáját ráadásul úgy mutatja be, hogy sosem feledkezik meg annak szélesebb európai kontextusáról. A könyv így egyszerre lehet fontos és élvezetes olvasmány a szakmai és a szélesebb olvasóközönség számára is.

*Révész Tamás\**

\* A szerző a University College London School of Slavonic and Eastern European Studies posztdoktori ösztöndíjas kutatója (WC1E 6BT London, Gower Street, [tamas.revesz@ucl.ac.uk](mailto:tamas.revesz@ucl.ac.uk)).

## CONTENTS

The Dimensions of a Change of Border: The Austro–Hungarian Border Region a Hundred Years Ago (Ibolya Murber)	175
--	-----

### *Studies*

Tamás Székely: The Calm before the Storm? Western Hungary in the Era of Dualism	185
Ibolya Murber: Economic Aspects of the Austro–Hungarian Border Dispute after the World War I	207
Adrienn Nagy: Black Marketers in the Black Night: Everyday Life of Smugglers in the Western Border Region, 1918–1922	225
Péter Kalocsai: Changes of the Transport Network in West Hungary Caused by the Treaty of Trianon	241
Balázs Bakó: The Impact of the Peace of Trianon on Catholic Church Government in Western Transdanubia	269
Richárd Agg: Arguments from the Contemporary Hungarian Press Regarding Keeping West Hungary	285
Ferenc Jankó: Seahorse and Wasp-Waist: Mapped Geography of Burgenland	301
László Dávid Törő: Border City in a Contested Territory: Historical Controversies about Sopron (Ödenburg) between the Two World Wars	325
Imre Tóth: Myth and Reality: Sopron’s Loyalty in the 20 <sup>th</sup> Century Memory of Politics	345

### *Book Reviews*

Everyday Life in the Shadow of Border Disputes (Zsolt Horváth N.)	361
A New Border at the Feet of the Central Eastern Alps (Tamás Révész)	364
To Create and to Learn: The Beginnings of the Geography of Burgenland (Bálint Szabó)	367

Ára: 800 Ft  
Előfizetőknek: 600 Ft



TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél,  
vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444,  
e-mailen: [hirlapelofizetes@posta.hu](mailto:hirlapelofizetes@posta.hu), faxon: 1-303-3440,  
vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda,  
Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a Bölcsészettudományi Kutatóközpont  
Történettudományi Intézetében  
(1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.,  
telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban  
(1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2022-es évfolyamának megjelentetését  
a Magyar Tudományos Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap és az ELKH Titkársága támogatja



**nka**  
Nemzeti Kulturális Alap

**ELKH** | Eötvös Loránd  
Kutatói Hálózat